

Віктор Плохих,*доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної психології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6, м. Харків, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7897-3417>***Діана Ковердюк,***студентка кафедри загальної психології,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
пл. Свободи, 6, м. Харків, Україна,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2221-2149>*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ СТУДЕНТАМИ У СТАНІ ПОМІРНОГО СТРЕСУ

Українські студенти тривалий час перебувають під суттєвим комбінованим впливом різноманітних стресорів, що має значення для їх здоров'я, рішень, які приймаються, загальної успішності навчання. Мета дослідження – визначення характерних особливостей прийняття рішень студентами, що перебувають у стані помірною стресу, з урахуванням специфіки стійких властивостей і станів особистості. Досліджуваними були 75 українських студентів (вік у роках: $M_e = 20.00$; $min = 17.00$; $max = 26.00$). Для проведення дослідження використовувався сервіс Google Form у режимі онлайн. Були використані такі методики: «Шкала психологічного стресу (PSM-25)»; «Діагностика копінг-поведінки в стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ендлер та ін.); «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» (Л. Манн, П. Барнетт та ін.); «Фрайбурзький особистісний опитувальник» (FPI, форма В). Результати. Виявлено помірний стрес у понад 60 % від загальної вибірки досліджуваних. Встановлено, що орієнтація на вирішення завдань за своїм рівнем статистично не відрізняється в групах і суттєво переважає інші орієнтації (критерій Фрідмана) і в групі досліджуваних без ознак стресу, і в групі досліджуваних з помірним стресом (копінг-стратегії: $\chi^2 = 27,586$ за $p = .000$, $\chi^2 = 17,067$ за $p = .000$; стилі прийняття рішень: $\chi^2 = 27,211$ за $p = .000$, $\chi^2 = 29,638$ за $p = .000$). У групі досліджуваних із помірним стресом порівняно з іншою групою суттєво вищі (критерій Манна – Уїтні) показники вибору копіngu, орієнтованого на емоції ($U = 237.00$ за $p = .000$), прокрастинації ($U = 432.00$ за $p = .010$) і надпильності ($U = 282.00$ за $p = .000$). Висновки. Встановлено, що досліджуваними студентами груп копінг-стратегії і рішення, спрямовані на вирішення завдань, вибираються практично однаково часто й виразно частіше за інші варіанти як у разі відсутності ознак стресу, так і у стані помірною стресу. Виявлено, що в групі студентів із помірним стресом і з високим рівнем невротичності, депресивності, дратівливості, емоційної лабільності суттєво переважають вибори копіngu, орієнтованого на емоції, і таких стилів прийняття рішення, як прокрастинація і надпильність.

Ключові слова: стрес, стилі прийняття рішень, копінг-стратегії, властивості особистості, студенти, воєнні дії.

Вступ і сучасний стан досліджуваної проблеми. Упродовж декількох років мешканці багатьох країн потерпали від загроз і уражень з боку пандемії COVID-19 (Barbayannis et al., 2022; Walkera, McCabe, 2021). У подальшому для українців до означеного стресогенного тиску додалися ще й могутні стресори повномасштабних воєнних дій (Plokhikh et al., 2024). Для навчальної діяльності студентів, яка передбачає напружене відкриття суб'єктивно невідомого, вирішення нових складних завдань і оволодіння новими знаннями, характерними є свої стресогенні обставини (Barbayannis et al., 2022; Sattar et al., 2022;). Як наслідок, українські студенти вже достатньо тривалий час потерпають від комбінованого тиску різноманітних стресорів, що не може не відбиватися на їх психічному та фізичному здоров'ї, прийнятті поточних життєвих рішень і загальній успішності навчання.

Стрес суттєвим чином впливає на процеси психічної організації і організму. В афективній сфері

стрес пов'язаний із появою гострих негативних емоцій тривоги і страху. Ці емоції в сигнальному варіанті реалізації повинні сприяти своєчасній мобілізації суб'єктом своїх зусиль для усунення загроз. Однак унаслідок тривалого стресу стали тривога і страх сприяти виснаженню особистісних ресурсів, порушенням функцій організму, руйнуванню розумової активності, помилковим рішенням, неадекватним поведінковим реакціям (Nater, 2021; Schönfeld et al., 2016; Wersebe et al., 2018; Yaribeygi et al., 2017). До того ж значні негативні емоції пригнічують позитивні переживання інтересу, натхнення, радості від відкриття нового, здивування, які є ресурсними для організації успішного навчання студентів (Чебикін, 2023; Cristofaro et al., 2022; Prokhorov et al., 2015).

Стрижневою суб'єктивною особливістю стану стресу слід вважати почуття і враження людини від невизначеності щодо значущих, загострених до критичного рівня відношень із дійсністю (Peters et al., 2017;

Valencia-Florez et al., 2023). Фактор невизначеності, але в дозованому, помірному й регульованому варіанті, власне і використовується для створення навчальних завдань і навчальних програм. У такому варіанті цей фактор виявляється як мотивуючий, стимулюючий і організаційний для процесу навчальної діяльності. Але тотальна невизначеність через виникнення суттєвої неузгодженості та протиріч у фундаментальному ставленні людини до дійсності для додання критичної ситуації життєдіяльності потребує значної генералізованої активації когнітивних ресурсів, ресурсів організму і прихованого потенціалу особистості. На тлі мобілізуючих або дезорганізуючих розумову активність стресогенних впливів і значних переживань людина через встановлення ключових об'єктивних протиріч, через прийняття та реалізацію адекватних ситуації рішень, спираючись на наявні ресурси й перебіг обставин, повинна усувати стресогенну невизначеність і неузгодженість зв'язків із дійсністю (Candeias et al., 2024; Peters et al., 2017; Саннікова, Санніков, 2020). Відповідно до цього і студенти у своїй навчальній діяльності в сучасних складних умовах вимушені постійно приймати правильні, виважені рішення і щодо вирішення навчальних завдань, і щодо додання критичних екзистенціальних викликів.

Під впливом стресорів значні емоційні переживання й суттєва когнітивна невизначеність щодо ситуації в поєднанні зумовлюють критичне підвищення психічної напруженості. Зі свого боку, психічна напруженість здебільшого через гіпоталамус накладається на функціонування автономної нервової системи, ендокринної, серцево-судинної, імунної та інших систем організму, ініціюючи критичне підвищення їх активності. Для відновлення внутрішньої рівноваги в організмі захисні механізми з надлишком активують загальні адаптаційні ресурси (Selye, 1975). Якщо адаптаційних ресурсів недостатньо для відновлення стійкого, узгодженого, урівноваженого функціонування організму, розвивається дистрес із закріпленням функціональних і в подальшому структурних органічних розладів. Стрес-індуковані порушення в організмі проявляються в артеріальній гіпертензії, ішемічній хворобі, інсультах, цукровому діабеті другого типу, ураженнях органів-мішеней і т. ін. (Yaribeygi et al., 2017). Усе означене послаблює адаптованість людини й можливості усунення суттєвих протиріч із дійсністю.

Разом із розумінням необхідності й доцільності використання ресурсів психічної організації та організму для додання стресогенних впливів у теорії Р. С. Лазаруса стрес розглядається як результуюча когнітивного оцінювання критичності ситуації і наявних адаптаційних можливостей (Lazarus & Folkman, 1987). Згідно із цим до теоретичної моделі стресу було додано стресори, когнітивну оцінку ситуації, ресурси додання. Від виваженості й адекватності суб'єктивної оцінки стресогенних впливів, урахування особистісних ресурсів і наступних рішень щодо реагування залежить і успішність додання стресу. Адекватні посильні рішення, як то відповідає напруже-

ній навчальній діяльності студентів, сприяють появі стану еустресу і є передумовою успішності вирішення складних завдань. Неадекватні рішення та дії людини у стані стресу призводять до помилок і загострення актуальних протиріч дійсності з посиленням деструкції в психічній організації та організмі (Selye, 1975). Також можливий і часто реалізується своєрідний варіант долаючої поведінки із частковими рішеннями, спрямованими на зниження надмірної психічної напруги й важких негативних переживань, але без конструктивних змін щодо усунення загострених протиріч щодо процесів дійсності. Такий варіант передбачає активацію психологічних захистів, уникнення стресогенного впливу, переключення на бажане й викривлення суб'єктивних оцінок ситуації (Plokhikh, 2023; Sattar et al., 2022; Walkera, McCabe, 2021). Нерідко рішення на поточне уникнення загрозливої ситуації з огляду на перманентні зміни процесів дійсності може бути правильним і повністю виправданим. Але й останнє потребує від суб'єкта достатньо чіткого розуміння смислу та тенденцій реальних змін, свого положення у відношеннях з оточенням (Candeias et al., 2024; Peters et al., 2017).

Процес прийняття рішення в стресогенних умовах є складним, багатокомпонентним і багаторівневим (Саннікова, Санніков, 2018; Саннікова, Санніков, 2020; Sarmiento et al., 2024; Tran, Van Pham, 2024). Цей процес визначається особливостями стресорів, фоновою інформацією, перебігом об'єктивних процесів, досвідом додання стресу, суб'єктивною оцінкою ситуації і наявних ресурсів для вирішення завдань. До цього ж слід додати, що конкретні рішення приймає людина як особистість зі своїми специфічними властивостями, переконаннями, установками, стереотипами реагування. Таким чином, рішення людини в аспекті вибору варіанта долаючої поведінки в критичних, суперечливих обставинах життя виявляється інтегруючим щодо численних об'єктивних і суб'єктивних передумов і факторів впливу.

Як найбільш адекватний і конструктивний варіант копію розглядаються стратегія і стиль рішення, зорієнтовані на вирішення завдань, а отже, усунення загострених протиріч і невизначеності у ставленні до дійсності (Галян та ін., 2024; Саннікова, 2014; Sarmiento et al., 2024; Sattar et al., 2022). І такий варіант є провідним і принципово необхідним для навчальної діяльності студентів. Однак загальні життєві обставини у вигляді реальних загроз важких захворювань і тривалих воєнних дій вносять свої суттєві корективи щодо умов навчання.

Для військових в умовах воєнних дій як необхідність виступає протистояння небезпеці, ворогу й виконання бойового завдання за будь-яку ціну. Для цивільних осіб, до яких також належить студентство, природним і законним є уникнення, хоча і з можливими відчутними втратами, загроз ураження зброєю і інших руйнівних впливів. Звідси в певних межах виявляється припустимим і відсторонення від стресо-

генної ситуації, і емоційне реагування, спрямоване на швидке усунення надмірного психічного напруження й важких переживань. Однак упродовж тривалого впливу стресорів воєнних дій схильність до унікаючого й емоційного реагування у студентів може закріплюватися та генералізуватися з перенесенням на вирішення навчальних завдань. В останньому варіанті в напруженому навчальному процесі в стресогенних умовах може послаблюватися спрямованість студентів на вирішення завдань і, як наслідок, знижуватися успішність навчання.

Метою дослідження є визначення характерних особливостей прийняття рішення студентами, що перебувають у стані помірного стресу, з урахуванням специфіки стійких властивостей і станів особистості.

Завдання дослідження:

1) виявлення копінг-стратегій і стилів прийняття рішення, прихильність до реалізації яких у студентів переважає і посилюється у стані помірного стресу;

2) визначення стійких особистісних властивостей і станів студентів, що становлять суб'єктивне підґрунтя для вибору стратегій і стилів прийняття рішення в стресогенних обставинах життєдіяльності за наявності стану помірного стресу.

Гіпотеза дослідження – для студентів у стані помірного стресу з підвищенням психічного напруження окремі особистісні властивості зумовлюють зменшення стійкості психічної організації, разом із чим збільшується прихильність до використання неконструктивних копінг-стратегій і стилів прийняття рішення.

Методи дослідження. Як методологічна основа емпіричного дослідження виступили концептуальні положення такої теорії та підходів: системного підходу; концепції стресу як неспецифічної реакції на екстремальні впливи Г. Сельє; когнітивної концепції стресу Р. Лазаруса; концепції психологічної системи прийняття рішень (О. П. Саннікова, О. І. Санніков).

В емпіричному дослідженні учасниками стали 75 українських студентів (вік в роках: $M = 20.00$; $\min = 17.00$; $\max = 26.00$), з яких 65 осіб жіночої статі і 10 – чоловічої. Участь у дослідженні була добровільною з можливістю відмови.

Організаційна схема емпіричного дослідження – кореляційна. Для проведення дослідження використовувався сервіс Google Form у режимі онлайн. Для онлайн-опитування було розроблено відповідну форму, яка містила завдання за чотирма стандартизованими методиками. Досліджуваним пропонувалося виконати запропоновані завдання у зручному режимі.

В емпіричному дослідженні стосовно стану і схильностей щодо варіантів прийняття рішення в досліджених виявлялося таке: рівень стресогенного психічного напруження; орієнтації копінг-стратегій (вирішення завдань, емоції, уникнення); стилі прийняття рішення (пильність, уникнення, прокрастинація, надпильність). Зважаючи на значну обумовленість процесу прийняття рішення і реакцій на стресогенні впливи особистіс-

ними особливостями виявлялися такі стійкі стани та властивості учасників дослідження: невротичність, дратівливість, депресивність, реактивна агресивність, спонтанна агресивність, емоційна лабільність, сором'язливість, товариськість, урівноваженість, відкритість, екстраверсія, маскулізм.

Показник стресогенної психічної напруженості (ППН) студентів визначалася за Шкалою психологічного стресу Лемур-Тесье-Філліона (PSM-25) (Штепа, 2012). Отримані значення показника психічної напруженості розглядалися згідно з такою шкалою рівня стресу: низький рівень стресу – ППН менше ніж 100 балів; середній (помірний) рівень стресу – ППН в інтервалі 100–154 бали; високий рівень стресу – ППН понад 155 балів.

Орієнтації копінг-поведінки досліджуваних у стресогенних обставинах діагностувалися з використанням методики «Діагностика копінг-поведінки в стресових ситуаціях» (С. Норман, Д. Ендлер, Д. Джеймс, М. Паркер). Розглядалися такі орієнтації долаючої поведінки: на вирішення завдань; на емоції; на уникнення (Зликов та ін., 2016). Отримані бальні оцінки за шкалами ділилися на максимально можливе значення (відносна величина).

Стилі прийняття рішення досліджуваних діагностувалися із застосуванням методики «Мельбурнський опитувальник прийняття рішень» (Л. Манн, П. Барнетт та ін.). Визначалися прихильності досліджуваних у застосуванні таких стилів прийняття рішення: пильність, уникнення, прокрастинація, надпильність (Петровська, 2021). Отримані бальні оцінки за шкалами ділилися на максимально можливе значення (відносна величина).

Психодіагностика стійких психічних станів і властивостей особистості досліджуваних в умовах тривалих прямих і непрямих стресогенних впливів воєнних дій проводилася із застосуванням Фрайбурзького особистісного опитувальника (FPI, форма В). За допомогою FPI визначалися проблемні психічні стани та властивості досліджуваних, пов'язані з виснаженням адаптаційних ресурсів психічної організації і організму (розвиток дистресу), а також особистісні властивості, що сприяють конструктивному вирішенню складних завдань у критичних умовах життєдіяльності (Луценко, 2016). Отримані первинні оцінки за шкалами методики переводились у стандартні оцінки. Запропоновані в межах методики рівні виразності властивостей і станів такі: 1–3 – низький; 4–6 – середній; 7–9 – високий.

Кількісна обробка й аналіз отриманих емпіричних даних проводилися із застосуванням статистичного пакета IBM SPSS Statistics 20. Внутрішня узгодженість вибірки даних визначалася за критерієм α Кронбаха. Для розподілу загальної групи досліджуваних на групи за параметром психічної напруженості застосовувався кластерний аналіз (метод k-середніх). Було виділено дві групи: група 1 ($n = 29$) – досліджувані без ознак стресу; група 2 ($n = 46$) – досліджувані з ознаками

помірного стресу. Статистичний зв'язок між діагностованими параметрами визначався через кореляційний аналіз за Спірменом (Rs). Порівняння значень показників у виділених групах досліджуваних відбувалося із застосуванням U-критерію Манна – Уїтні і критерію Фрідмана.

Результати. Вибірка даних за показником α Кронбаха є внутрішньо узгодженою ($\alpha = .999$). Здебільшого односпрямовані стилі прийняття рішення і копінг-стратегії, які зорієнтовані на вирішення завдань і на емоційне реагування, суттєво пов'язані (табл. 1). Разом із тим копінг-стратегія «уникнення» не має значущих зв'язків із жодним стилем прийняття рішення.

Розглядалися статистичні зв'язки стилів прийняття рішення і копінг-стратегій із станами та властивостями досліджуваних (табл. 2). Для такого стилю прийняття рішення, як пильність, значущі зв'язки з означеними параметрами відсутні і не представлені в табличній формі.

Визначалися статистичні зв'язки проявів стресогенної психічної напруженості зі стійкими станами та властивостями особистості досліджуваних. Відокремився варіант з орієнтацією на дестабілізацію психічної організації з можливим подальшим розвитком дистресу та варіант особистісних ресурсів підтримки стресостійкості (табл. 3 і 4).

Таблиця 1

Статистичні зв'язки (за Спірменом) стилів прийняття рішення і копінг-стратегій у загальній групі досліджуваних

Орієнтація копінг-стратегій	СП	Стилі прийняття рішення			
		Пильність	Уникнення	Прокрастинація	Надпильність
Вирішення завдань	Rs	.498**	-.453**	-.371**	-.181
	p	.000	.000	.001	.120
Емоції	Rs	.024	.484**	.581**	.635**
	p	.840	.000	.000	.000
Уникнення	Rs	-.109	.034	-.137	-.178
	p	.351	.772	.241	.127

Примітки: * – $p \leq .050$; ** – $p \leq .001$; СП – статистичний параметр.

Таблиця 2

Статистичні зв'язки (за Спірменом) стилів прийняття рішення і копінг-стратегій із станами і властивостями досліджуваних загальної групи

Стани і властивості особистості	СП	Орієнтації копінг-стратегій			Стилі прийняття рішення		
		ВЗ	Емоції	Уникнення	Уникнення	ПР	НП
Рівень стресу	Rs	.033	.648**	-.001	.174	.348**	.512**
	p	.778	.000	.996	.134	.002	.000
Невротичність	Rs	-.035	.274*	-.245*	.151	.292*	.449**
	p	.765	.017	.034	.196	.011	.000
Спонтанна агресивність	Rs	-.045	.158	-.081	.202	.346**	.230*
	p	.702	.175	.492	.082	.002	.048
Депресивність	Rs	-.272*	.619**	-.201	.419**	.468**	.597**
	p	.018	.000	.083	.000	.000	.000
Дратівливість	Rs	-.254*	.469**	-.075	.326**	.450**	.474**
	p	.028	.000	.525	.004	.000	.000
Товариськість	Rs	.165	-.253*	.186	-.363**	-.237*	-.231*
	p	.158	.029	.110	.001	.040	.046
Урівноваженість	Rs	.059	-.580**	.162	-.238*	-.297**	-.412**
	p	.613	.000	.165	.040	.010	.000
Сором'язливість	Rs	-.352**	.607**	-.203	.563**	.567**	.550**
	p	.002	.000	.080	.000	.000	.000
Відкритість	Rs	-.310**	.273*	.024	.306**	.316**	.278*
	p	.007	.018	.835	.008	.006	.016
Екстраверсія	Rs	-.007	-.224	.222	-.126	-.043	-.271*
	p	.952	.054	.056	.283	.713	.018
Емоційна лабільність	Rs	-.403**	.561**	-.170	.485**	.520**	.500**
	p	.000	.000	.144	.000	.000	.000
Маскулінність	Rs	.240*	-.504**	.157	-.349**	-.323**	-.322**
	p	.038	.000	.178	.002	.005	.005

Примітки: * – $p \leq .050$; ** – $p \leq .001$; СП – статистичний параметр; ВЗ – вирішення завдань; ПР – прокрастинація; НП – надпильність.

Таблиця 3

Статистичні зв'язки (за Спірменом) стресогенної психічної напруженості з дестабілізуючими стійкими станами і властивостями досліджуваних загальної групи

Стрес	СП	Н	СА	Деп	Драт	С	В	ЕЛ
Психічна напруженість	Rs	.531**	.302**	.494**	.373**	.282*	.247*	.510**
	p	.000	.009	.000	.001	.014	.033	.000

Примітки: * – $p \leq .050$; ** – $p \leq .001$; СП – статистичний параметр; Н – невротичність; СА – спонтанна агресивність; Деп – депресивність; Драт – дратівливість; В – відкритість; С – сором'язливість; ЕЛ – емоційна лабільність.

Таблиця 4

Статистичні зв'язки (за Спірменом) стресогенної психічної напруженості з підтримуючими стресостійкістю властивостями досліджуваних загальної групи

Стрес	Статистичний параметр	Урівноваженість	Екстраверсія	Маскуліність
Психічна напруженість	Rs	-.374**	-.275*	-.281*
	p	.001	.017	.015

Примітки: * – $p \leq .050$; ** – $p \leq .001$.

Для відокремлення досліджуваних з виразними ознаками стресу через застосування кластерного аналізу (метод k-середніх) за показником стресогенної психічної напруженості загальну групу досліджуваних було поділено на дві групи. До групи 1 ($n = 29$) увійшли особи без ознак стресогенної психічної напруженості, і групу 2 ($n = 46$) становили особи з ознаками помірного стресу (понад 60 % від загальної кількості досліджуваних). За ППН описова статистика в групах визначилася в повній відповідності до значень щодо рівнів стресу, запропонованих у методиці «Шкала психологічного стресу (PSM-25)». Досліджувані групи 1 ($Me = 84.0$; $min = 57.0$; $max = 100.0$) повністю підпадають під категорію «низький рівень стресу» (адаптованість до наявних навантажень). Для досліджуваних групи 2 ($Me = 122.5$; $min = 105.0$; $max = 154.0$) характерним є середній (помірний) рівень стресу. Розглядалися статистичні розбіжності між групами за показниками стійких станів і властивостей особистості (табл. 5), а також між виразністю прихильностей до вибору копінг-стратегій і стилів прийняття рішення в стресогенних умовах (табл. 6).

Із застосуванням критерію Фрідмана визначалися розбіжності в наданні переваг досліджуваними студен-

тами загальної групи й відокремлених груп у виборі стратегій поведінки та способів прийняття рішення у стресогенних умовах (табл. 7). Для загальної групи і для виділених груп встановлена однакова виразна прихильність досліджуваних щодо вибору копінг-стратегії, зорієнтованої на вирішення завдань, і щодо вибору конструктивного стилю прийняття рішення – пильності (див. табл. 6 і 7).

Обговорення результатів. Статистично доведено суттєву значущість для студентів стилю і стратегії прийняття рішення з орієнтацією на вирішення завдань за потреби долаання стресогенних обставин. І в загальній групі, і у виділених за параметром стресогенного психічного напруження групах імовірність продуктивної реалізації стилю «пильність» і копінг-стратегії, спрямованої на вирішення завдань, суттєво вища за інші варіанти (див. табл. 7). Такий результат дещо відрізняється від результатів, отриманих І. Галєн із співавторами, згідно з якими у студентів виявляється переважання в застосуванні копіngu, зорієнтованого на уникнення стресогенної ситуації (Галєн та ін., 2024). Однак у перерахунку на відносні одиниці найбільш виразний показник вказаного дослідження суттєво поступається отриманим нами значенням щодо засто-

Таблиця 5

Статистичне порівняння (критерій Манна – Уїтні) виразності стійких станів і властивостей досліджуваних групи 1 ($n = 29$) без ознак стресу і досліджуваних групи 2 ($n = 46$) з ознаками помірного стресу

Група	СП	Н	СА	Деп	Драт	У	С	В	ЕЛ	М
1	Me	6.00	5.00	6.00	5.00	6.00	6.00	6.00	6.00	5.00
	min	4.00	1.00	3.00	1.00	1.00	1.00	2.00	2.00	1.00
	max	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00
2	Me	8.00	7.00	8.00	7.00	3.50	7.00	8.00	8.00	3.00
	min	5.00	3.00	4.00	3.00	1.00	1.00	4.00	4.00	1.00
	max	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00	9.00
	U	330.00	441.50	323.00	310.00	403.50	416.50	388.50	322.50	419.50
	p	.000	.011	.000	.000	.004	.005	.002	.000	.005

Примітки: СП – статистичний параметр; Н – невротичність; СА – спонтанна агресивність; Деп – депресивність; Драт – дратівливість; В – відкритість; У – урівноваженість; С – сором'язливість; ЕЛ – емоційна лабільність; М – маскуліність.

Таблиця 6

Статистичне порівняння (критерій Манна – Уїтні) виразності прихильностей до вибору стилів прийняття рішення і копінг-стратегій у досліджуваних групи 1 (n = 29) без ознак стресу і в досліджуваних групи 2 (n = 46) з ознаками помірного стресу

Група	СП	Орієнтації копінг-стратегій			Стилі прийняття рішення			
		ВЗ	Емоції	Уникнення	ПЛ	Уникнення	ПР	НП
1	Me	.74	.45	.63	.94	.67	.67	.60
	min	.48	.30	.39	.56	.39	.33	.33
	max	.88	.76	.76	1.00	1.00	1.00	.87
2	Me	.73	.63	.60	.89	.67	.77	.77
	min	.43	.36	.33	.56	.33	.47	.47
	max	.94	.85	.81	1.00	1.00	1.00	.93
	U	658.00	237.00	621.50	614.00	556.00	432.00	282.00
	p	.922	.000	.620	.556	.224	.010	.000

Примітки: СП – статистичний параметр; ВЗ – вирішення завдань; ПЛ – пильність; ПР – прокрастинація; НП – надпильність.

Таблиця 7

Порівняння (критерій Фрідмана) виразності прихильності досліджуваних до вибору різних копінг-стратегій і різних стилів прийняття рішення в загальній групі і у виділених групах

Досліджувані	Копінг-стратегії			Стилі прийняття рішення		
	df	χ^2	p	df	χ^2	p
Загальна група (n = 75)	2	35,639	.000	3	48,113	.000
Група 1 (n = 29)	2	27,586	.000	3	27,211	.000
Група 2 (n = 46)	2	17,067	.000	3	29,638	.000

сування студентами копінгу, зорієнтованого на вирішення завдань (див. табл. 6).

Пильність як стиль прийняття рішення і копінг, зорієнтований на вирішення завдань, статистично суттєво пов'язані (див. табл. 1). Це можна розглядати як свідчення єдиного для них змістовного системного підґрунтя в організації несуперечливого конструктивного ставлення до дійсності. Такий результат достатньою мірою відповідає змісту й сутності навчальної діяльності як доцільного, поступового, організованого усунення невизначеності щодо окремої наміченої ланки взаємодії з певним сегментом реальності. При цьому встановлена переважаюча спрямованість студентів на вирішення завдань виявилася достатньо стійкою. Вона практично не змінюється у зв'язку з виникненням помірного стресогенного психічного напруження (див. табл. 6). У цьому випадку ситуативна активація додаткових ресурсів достатньою мірою усуває деструктивний вплив від невизначеності стресогенних обставин і підтримує необхідну організацію системи діяльності навчання, а в генералізованому варіанті – системи життєдіяльності. Останнє також узгоджується з літературними даними (Candeias et al., 2024; Peters et al., 2017; Yarıbeygi et al., 2017).

Поряд з іншими чинниками досить виразною виявилася й орієнтація досліджуваних на уникнення стресогенної ситуації. І одержаний у цьому аспекті статистичний результат є близьким до значень, представлених І. Галєн із співавторами (2024). При цьому значення щодо виразності вибору уникнення як стилю і стратегії прийняття рішення й організації поведінки практично не змінюються за підвищення стресоген-

ного напруження до рівня помірного. Стійкість такого ефекту може пов'язуватися з генералізацією способів захисної поведінки студентів як цивільних осіб у реагуванні на стресори з початку пандемії COVID-19, а потім – воєнних дій, з природною і законною установкою на збереження здоров'я та життя (Barbayannis et al., 2022; Walkera, McCabe, 2021). Але, як видно з наведеного вище, усе означене відбувається за умов конструктивної спрямованості діяльності й достатньої особистої відповідальності студентів за результати поточного навчання та перспективу майбутнього (Plokhikh et al., 2023; Pomytkina et al., 2024b).

Показовими щодо дезорганізуючої ролі надмірних переживань у стані помірного стресу є результати дослідження, що стосуються схильності студентів до вибору копінгу, зорієнтованого на емоції, і таких стилів прийняття рішення, як прокрастинація і надпильність. Означені копінг-стратегія і стилі прийняття рішення статистично прямо пов'язані, і саме виразність прихильності до них суттєво підсилюється разом зі збільшенням стресогенної психічної напруженості (див. табл. 1 і 6). Для стану помірного стресу схильність досліджуваних до вибору прокрастинації, надпильності й копінгу, зорієнтованого на емоції, стає достатньо великою. Ця схильність суперечить проявам таких принципово важливих для стресостійкості особистісних властивостей, як врівноваженість і маскулінність (див. табл. 3 і 4). Само ж по собі випробовування стресостійкості у стані помірного стресу, як було показано вище, суттєво не шкодить конструктивній спрямованості в організації діяльності досліджуваних. Провідна орієнтація на вирішення завдань залишається.

Як відмічалось вище, суттєве мотиваційне й підтримуюче значення для успішної пізнавальної діяльності студентів мають емоції радості, натхнення, інтересу, здивування. Позитивне емоційне підкріплення процесу вирішення навчальних завдань є ресурсним (Чебикін, 2023; Prokhorov et al., 2015). Однак у стані помірного стресу підсилена зорієнтованість досліджуваних на емоційному реагуванні для позбавлення від психічної напруги й негативних переживань сприяє і пригніченню пізнавальних емоцій зі зменшенням відповідного афективного ресурсу.

Ресурсом стресостійкості також є особистісні властивості досліджуваних. Були виявлені стійкі властивості та стани, які підтримують і які послаблюють стресостійкість і здатність до адекватних дій у стресогенних обставинах. Проблемними і значущими в аспекті послаблення стресостійкості визначаються: невротичність, депресивність, дратівливість, спонтанна агресивність, сором'язливість (невпевненість у собі), емоційна лабільність, надмірна відкритість (див. табл. 3). Наведений результат узгоджується з результатами нашого попереднього дослідження, досліджень Н. Байрам із співавтором і Л. Помиткіної зі співавторами, які свідчать про негативний вплив надмірної емоційності й невротичності на процес прийняття рішення студентами та фахівцями в стресогенних умовах (Bayram and Aydemir, 2017; Plokhikh, 2023; Pomytkina et al., 2024b).

У досліджуваних збільшення прихильності до вибору копіngu, зорієнтованого на емоції, і неконструктивних стилів прокрастинації і надпильності статистично пов'язане з посиленням проявів зазначених вище проблемних стійких властивостей і станів особистості (див. табл. 4 і 5). При цьому виразність стилю прийняття рішення щодо уникнення також пов'язана з проблемними станами та властивостями особистості, тоді як копінг з орієнтацією на уникнення таких зв'язків не має. Поряд з означеним конструктивна реалізація процесу прийняття рішення в стресогенних умовах у варіантах копіngu, зорієнтованого на вирішення завдань, і пильності є мало пов'язаною з особистісними властивостями. Останнє може розглядатися як свідчення достатності когнітивних ресурсів досліджуваних у стані помірного стресу для ситуативної компенсації дезорганізуючих впливів на розумову активність (Candeias et al., 2024; Peters et al., 2017; Sheth et al., 2023). Утруднення ж адаптації у студентів у стані помірного стресу радше виникають через посилення проявів проблемних властивостей особистості й послаблення стресостійкості. І цьому можливо знайти підтвердження у висновку Р. Ван дер Халлен із співавторами (Van der Hallen et al., 2020), що копінг і стійкість психічної організації є різними, але тісно пов'язаними конструктами, які разом визначають успішність долаття стресу.

Загалом отримані результати дослідження підтверджують положення про те, що суттєвими в аспекті долаття стресу для особистості є розвинені індиві-

дуальні способи доцільного застосування власних внутрішніх ресурсів (Саннікова, 2014). З іншого боку, потрібне ефективне обмеження суб'єктом проявів тих проблемних властивостей, які негативно відбиваються на процесі прийняття рішення в стресогенних умовах. З урахуванням означеного, зважаючи на тривалі воєнні дії, перспективним для подальших досліджень слід вважати визначення особистісних корелятивів і факторів прийняття рішення студентами в разі наявності психічної травматизації.

Висновки

1. Копінг-стратегія, орієнтована на вирішення завдань, і пильність, як стиль прийняття рішення, суттєво взаємопов'язані, а також однаково часто й виразно частіше за інші варіанти вибираються досліджуваними студентами як у разі відсутності стресу, так і у стані помірного стресу. Для звичних умов і стану помірного стресу в межах надійної стійкості психічної організації реалізація конструктивної стратегії і стилю прийняття рішення в орієнтації на вирішення завдань практично не виявляє прямого зв'язку зі стійкими властивостями та станами особистості, а отже більшою мірою забезпечується ресурсами когнітивної системи досліджуваних.

2. У досліджуваних студентів, для яких є характерними високі рівні невротичності, депресивності, дратівливості, спонтанної агресивності, сором'язливості й емоційної лабільності, зі збільшенням стресогенної психічної напруженості спостерігається підвищення прихильності до вибору непродуктивної копінг-стратегії, зорієнтованої на емоції, і таких стилів прийняття рішення, як прокрастинація і надпильність. Особистісні ресурси стресостійкості, що поєднують урівноваженість із вольовими якостями досліджуваних, можуть бути протиставлені надмірному переживанню й уникненню стресогенної ситуації та дезорганізації діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с. <https://core.ac.uk/download/pdf/77241343.pdf>.
2. Луценко О. Л. Фрайбурзький особистісний опитувальник FPI – перевірка валідності та локальна стандартизація. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Психологія. 2016. № 61. С. 49–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIPC_2016_61_11.
3. Психологія прийняття рішень : навчально-методичні рекомендації / І. Петровська. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 42 с. https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Psykholohiia-pryyiniattia-rishennia_Metodychni_rekomendatsii_2021-2022_OPP_2019.pdf.
4. Саннікова О. П. Схильність особистості до психологічного подолання суб'єктивно складних ситуацій. Наука і освіта. 2014. № 9. С. 42–48. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_9_9.
5. Саннікова, О., Санніков, О. Авантюризм і ризик у структурі прийняття рішень. Наука і освіта. 2018. № 9–10. С. 111–119. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-9-10-16>.

6. Саннікова О. П., Санніков О. І. Толерантність до невизначеності як предиктор прийняття рішень особистістю. *Вісник післядипломної освіти*. 2020. Вип. 12 (41). С. 98–123. [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-98-123](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-98-123).
7. Штепа О. С. Самоменеджмент (самоорганізування особистості) : навчальний посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 362 с. <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Resurs-menedzhment.-Samomenedzhment-samoorhanizuvannia-osobystosti.-SHtepa-O.-S..pdf>.
8. Barbayannis G., Bandari M., Zheng X., Baquerizo H., Pecor K.W., Ming X. Academic Stress and Mental Well-Being in College Students: Correlations, Affected Groups, and COVID-19. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.886344>.
9. Bayram N. and Aydemir M. Decision-Making Styles and Personality Traits. *International Journal of Recent Advances in Organizational Behaviour and Decision Sciences*. 2017. № 3. P. 905–915. https://www.researchgate.net/publication/330832648_Decision-Making_Styles_and_Personality_Traits.
10. Candeias A.A., Galindo E., Reschke K., Bidzan M., Stueck M. Editorial: The interplay of stress, health, and well-being: unraveling the psychological and physiological processes. *Frontiers in Psychology*. 2024. Vol. 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1471084>.
11. Chebykin O. Psycholinguistic Mechanisms of Emotion Regulation of Educational Activity. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2023. № 10, pp. 17–136. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2023-10-6>.
12. Cristofaro M., Giardino P.L., Malizia A.P. and Mastrogiorio, A. Affect and Cognition in Managerial Decision Making: A Systematic Literature Review of Neuroscience Evidence. *Frontiers in Psychology*. 2022. Vol. 13. Article 762993. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.762993>.
13. Halian I., Halian O., & Myshchyshyn M. Coping Strategies in the Behavioral Models of Youth in Martial Law Conditions. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2024. № 12, pp. 44–65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-17>.
14. Lazarus R.S., Folkman S. Transactional theory and research on emotions and coping. *European Journal of Personality*. 1987. Vol. 1, pp. 141–169. <https://doi.org/10.1002/per.2410010304>.
15. Nater U.M. Recent developments in stress and anxiety research. *Journal of Neural Transmission*. 2021. Vol. 128, pp. 1265–1267 <https://doi.org/10.1007/s00702-021-02410-3>.
16. Peters A., McEwen B.S., Friston K. Uncertainty and stress: Why it causes diseases and how it is mastered by the brain. *Progress in Neurobiology*. 2017. Vol. 156, pp. 164–188. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0301008217300369>.
17. Plokhikh V.V. Relationship between coping behavior and students' perceptions of the passage of time. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2023. № 9, pp. 72–93. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-5>.
18. Plokhikh V., Kireieva Z., & Skoromna M. Emotional Accompaniment of the Organization of Time Perspective of Forced Ukrainian Migrants Staying Abroad. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2024. № 11, pp. 15–37. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-11-2>.
19. Plokhikh V., Yanovskaya S., Bilous R. Psychological Defenses of Students in the Process of Experience of Time. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2023. Vol. 14. Issue 1, pp. 138–156. <https://doi.org/10.18662/brain/14.1/411>.
20. Pomytkina L., Melnyk N., Kovtun O., Kokarieva A. Features of Life Planning Among Student Youth During Wartime and the Post-Pandemic Period. *Strategies. Insight: the psychological dimensions of society*. 2024a. № 12, pp. 166–190. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-19>.
21. Pomytkina L., Pomytkin E., & Yakovytska L. Impact of Professionally Important Qualities of Patrol Police Officers on Decision-making Strategies. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2024b. № 11, pp. 321–341. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-11-17>.
22. Prokhorov A.O., Yusupov M.G., Plokhikh V.V. Cognitive States in the Process of Students' Intellectual Activity. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 41. № 3, pp. 263–274. DOI: 10.15804/ner.2015.41.3.21.
23. Sarmiento L.F., Lopes da Cunha P., Tabares S., Tafet G., Gouveia A. Jr. Decision-making under stress: A psychological and neurobiological integrative model. *Brain, Behavior, & Immunity – Health*. 2024. Apr 16. № 38. P. 100766. DOI: 10.1016/j.bbih.2024.100766. PMID: 38694793; PMCID: PMC11061251.
24. Sattar K., Yusoff M.S.B., Arifin W.N., Yasin, M.A.M. & Nor, M.Z.M. Effective coping strategies utilised by medical students for mental health disorders during undergraduate medical education-a scoping review. *BMC Medical Education*. 2022. Vol. 22. P. 121. <https://doi.org/10.1186/s12909-022-03185-1>.
25. Schönfeld P., Brailovskaia J., Bieda A., Zhang X.C., Margraf J. The effects of daily stress on positive and negative mental health: Mediation through self-efficacy. *Efectos del estrés cotidiano en la salud mental positiva y negativa: mediación de la autoeficacia. International Journal of Clinical and Health Psychology*. 2016. Vol. 16, pp. 1–10. https://www.redalyc.org/pdf/337/33743098001_1.pdf.
26. Selye H.A. Confusion and Controversy in the Stress Field. *Journal of Human Stress*. 1975. Vol. 1, pp. 37–44. <http://dx.doi.org/10.1080/0097840X.1975.9940406>.
27. Sheth M.S., Castle D.J., Wang W., Lee A., Jenkins Z.M., & Hawke L.D. Changes to coping and its relationship to improved wellbeing in the optimal health program for chronic disease. *SSM-Mental Health*. 2023. Vol. 3, pp. 100–190. <https://doi.org/10.1016/j.ssmmh.2023.100190>.
28. Tran T.D., Van Pham T. The Relationship Between Thinking Ability, Emotional Intelligence, and Decision-Making. *Emerging Science Journal*. 2024. Vol. 8. №. 2, pp. 644–657. DOI: <http://dx.doi.org/10.28991/ESJ-2024-08-02-017>.
29. Valencia-Florez K.B., Sánchez-Castillo H., Baruch K., Vázquez P., Zarate P., Paz D.B. Stress, a Brief Update. *International Journal of Psychological Research*. 2023. Vol. 16 (2), pp. 105–121. <https://doi.org/10.21500/20112084.5815>.
30. Van der Hallen R., Jongerling J., Godor B.P. Coping and resilience in adults: a cross-sectional network analysis. *Anxiety, Stress, & Coping*. 2020. Vol. 33 (5), pp. 479–496. <https://doi.org/10.1080/10615806.2020.1772969>.
31. Walkera G., McCabe T. Psychological defence mechanisms during the COVID-19 pandemic: A case series. *European Journal of Psychiatry*. 2021. Vol. 35 (1), pp. 41–45. <https://www.elsevier.es/es-revista-european-journal-psychiatry-431-articulo-psychological-defence-mechanisms-during-covid-19-S0213616320300914>

32. Wersebe H., Lieb R., Meyer A.H., Hofer P., Gloster A.T. The link between stress, well-being, and psychological flexibility during an Acceptance and Commitment Therapy self-help intervention – Relación entre estrés, bienestar y flexibilidad psicológica durante una intervención de autoayuda de Terapia de Aceptación y Compromiso. *International Journal of Clinical and Health Psychology*. 2018. Vol. 18 (1), pp. 60–68. <https://www.sciencedirect.com/journal/international-journal-of-clinical-and-health-psychology/vol/18/issue/1>.

33. Yarıbeygi H., Panahi Y., Sahraei H., Johnston T.P., Sahebkar A. The impact of stress on body function: A review. *EXCLI Journal*. 2017. Vol. 16, pp. 1057–1072. <https://doi.org/10.17179/excli2017-480>.

REFERENCES

1. Zlyvkov, V.L., Lukomska, S.O., Fedan, O.V. (2016). Psykhodiahnostyka osobystosti u kryzovykh zhyttievykh sytuatsiakh [Psychodiagnostics of personality in crisis life situations]. Kyiv: Pedahohichnadumka. 219. <https://core.ac.uk/download/pdf/77241343.pdf> [in Ukrainian].
2. Lutsenko, O.L. (2016). Fraiburzkyi osobystisnyi opytuvalnyk FPI – perevirka validnosti ta lokalna standartyzatsiia [Freiburg Special Inspectorate FPI – Validity Review and Local Standardization]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Psykholohiia – Bulletin of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Psychology*, 61, 49–54. http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKHiPC_2016_61_11 [in Ukrainian].
3. Petrovska, I. (2021). Psykholohiia pryiniattia rishen [Psychology of decision making]. Lviv: LNU im. Ivana Franka, 42 p. https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/12/Psykholohiia-pryyniattia-rishennia_Metodychni_rekomendatsii_2021-2022_OPP_2019.pdf [in Ukrainian].
4. Sannikova, O.P. (2014). Skhylnist osobystosti do psykholohichnoho podolannya subiektyvno skladnykh sytuatsii [Personality's propensity to psychological overcoming subjectively difficult situations]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 9, 42–48. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2014_9_9 [in Ukrainian].
5. Sannikova, O., Sannikov, A. (2018). Avantiurnist i ryzyk u strukturi pryiniattia rishen [Adventurousness and risk in the structure of making decisions]. *Nauka i osvita – Science and Education*, 9–10, 111–119. <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-9-10-16> [in Ukrainian].
6. Sannikova, O.P., Sannikov, O.I. (2020). Tolerantnist do nevyznachenosti yak predyktor pryiniattia rishen osobystistiu [Tolerance to uncertainty as a predictor of decision-making by the person]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity – Bulletin of Postgraduate education*, 12 (41), 98–123. [https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12\(41\)-98-123](https://doi.org/10.32405/2522-9931/2522-9958-2020-12(41)-98-123) [in Ukrainian].
7. Shtepa, O.S. (2012). Samomenedzhment (samoorganizuvannia osobystosti): navch. posibnyk [Self-management (self-organization of the individual): a textbook]. Lviv: LNU im. Ivana Franka. 362. <https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Resurs-menedzhment.-Samomenedzhment-samoorganizuvannia-osobystosti.-SHtepa-O.-S..pdf> [in Ukrainian].
8. Barbayannis, G., Bandari, M., Zheng, X., Baquerizo, H., Pecor, K.W., & Ming X. (2022). Academic Stress and Mental Well-Being in College Students: Correlations,

Affected Groups, and COVID-19. *Frontiers in Psychology*, 13. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.886344> [in English].

9. Bayram, N. and Aydemir, M. (2017). Decision-Making Styles and Personality Traits. *International Journal of Recent Advances in Organizational Behaviour and Decision Sciences*, 3, 905–915. https://www.researchgate.net/publication/330832648_Decision-Making_Styles_and_Personality_Traits [in English].

10. Candeias, A.A., Galindo, E., Reschke, K., Bidzan, M. & Stueck, M. (2024). Editorial: The interplay of stress, health, and well-being: unraveling the psychological and physiological processes. *Frontiers in Psychology*, 15. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1471084> [in English].

11. Chebykin, O. (2023). Psycholinguistic Mechanisms of Emotion Regulation of Educational Activity. *Insight: the psychological dimensions of society*, 10, 117–136. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2023-10-6> [in English].

12. Cristofaro, M., Giardino, P.L., Malizia, A.P. and Mastrogiorgio, A. (2022). Affect and Cognition in Managerial Decision Making: A Systematic Literature Review of Neuroscience Evidence. *Frontiers in Psychology*, 13, Article 762993. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.762993> [in English].

13. Halian, I., Halian, O., & Myshchysyn, M. (2024). Coping Strategies in the Behavioral Models of Youth in Martial Law Conditions. *Insight: the psychological dimensions of society*, 12, 44–65. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-17> [in English].

14. Lazarus, R.S., & Folkman, S. (1987). Transactional theory and research on emotions and coping. *European Journal of Personality*, 1, 141–169. <https://doi.org/10.1002/per.2410010304> [in English].

15. Nater, U.M. (2021). Recent developments in stress and anxiety research. *Journal of Neural Transmission*, 128, 1265–1267. <https://doi.org/10.1007/s00702-021-02410-3> [in English].

16. Peters, A., McEwen, B.S., & Friston, K. (2017). Uncertainty and stress: Why it causes diseases and how it is mastered by the brain. *Progress in Neurobiology*, 156, 164–188. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304008217300369> [in English].

17. Plokhikh, V.V. (2023). Relationship between coping behavior and students' perceptions of the passage of time. *Insight: the psychological dimensions of society*, 9, 72–93. <https://doi.org/10.32999/KSU2663-970X/2023-9-5> [in English].

18. Plokhikh, V., Kireieva, Z., & Skoromna, M. (2024). Emotional Accompaniment of the Organization of Time Perspective of Forced Ukrainian Migrants Staying Abroad. *Insight: the psychological dimensions of society*, 11, 15–37. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-11-2> [in English].

19. Plokhikh, V., Yanovskaya, S., Bilous, R. (2023). Psychological Defenses of Students in the Process of Experience of Time. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 14, 1, 138–156. <https://doi.org/10.18662/brain/14.1/411> [in English].

20. Pomytkina, L., Melnyk, N., Kovtun, O., Kokariyeva, A. (2024a). Features of Life Planning Among Student Youth During Wartime and the Post-Pandemic Period. *Strategies. Insight: the psychological dimensions of society*, 12, 166–190. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-12-19> [in English].

21. Pomytkina, L., Pomytkin, E., & Yakovytska, L. (2024b). Impact of Professionally Important Qualities of Patrol Police Officers on Decision-making Strategies. *Insight:*

the psychological dimensions of society, 11, 321–341. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-11-17> [in English].

22. Prokhorov, A.O., Yusupov, M.G., Plokhikh, V.V. (2015). Cognitive States in the Process of Students' Intellectual Activity. *The New Educational Review*, 41, 3, 263–274. DOI: 10.15804/ner.2015.41.3.21 [in English].

23. Sarmiento, L.F., Lopes da Cunha, P., Tabares, S., Tafet, G., Gouveia, A. Jr. (2024). Decision-making under stress: A psychological and neurobiological integrative model. *Brain, Behavior, & Immunity – Health*, Apr 16, 38, 100766. DOI: 10.1016/j.bbih.2024.100766. PMID: 38694793; PMCID: PMC11061251 [in English].

24. Sattar, K., Yusoff, M.S.B., Arifin, W.N., Yasin, M.A.M. & Nor, M.Z.M. (2022). Effective coping strategies utilised by medical students for mental health disorders during undergraduate medical education-a scoping review. *BMC Medical Education*, 22, 121. <https://doi.org/10.1186/s12909-022-03185-1> [in English].

25. Schönfeld, P., Brailovskaia, J., Bieda, A., Zhang, X.C., & Margraf, J. (2016). The effects of daily stress on positive and negative mental health: Mediation through self-efficacy. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 16, 1–10. https://www.redalyc.org/pdf/337/33743098001_1.pdf [in English].

26. Selye, H.A. (1975). Confusion and Controversy in the Stress Field. *Journal of Human Stress*, 1, 37–44. <http://dx.doi.org/10.1080/0097840X.1975.9940406> [in English].

27. Sheth, M.S., Castle, D.J., Wang, W., Lee, A., Jenkins, Z.M., & Hawke L.D. (2023). Changes to coping and its relationship to improved wellbeing in the optimal health program for chronic disease. *SSM-Mental Health*, 3, 100–190. <https://doi.org/10.1016/j.ssmmh.2023.100190> [in English].

28. Tran, T.D., Van Pham, T. (2024). The Relationship Between Thinking Ability, Emotional Intelligence, and Decision-Making. *Emerging Science Journal*, 8 (2), 644–657. DOI: <http://dx.doi.org/10.28991/ESJ-2024-08-02-017> [in English].

29. Valencia-Florez, K.B., Sánchez-Castillo, H., Baruch, K., Vázquez, P., Zarate, P., & Paz, D.B. (2023). Stress, a Brief Update. *International Journal of Psychological Research*, 16 (2), 105–121. <https://doi.org/10.21500/20112084.5815> [in English].

30. Van der Hallen, R., Jongerling, J., & Godor, B.P. (2020). Coping and resilience in adults: a cross-sectional network analysis. *Anxiety, Stress, & Coping*, 33 (5), 479–496. <https://doi.org/10.1080/10615806.2020.1772969> [in English].

31. Walkera, G., McCabe, T. (2021). Psychological defence mechanisms during the COVID-19 pandemic: A case series. *European Journal of Psychiatry*, 35 (1), 41–45. <https://www.elsevier.es/es-revista-european-journal-psychiatry-431-articulo-psychological-defence-mechanisms-during-covid-19-S0213616320300914> [in English].

32. Wersebe, H., Lieb, R., Meyer, A.H., Hofer, P., & Gloster, A.T. (2018). The link between stress, well-being, and psychological flexibility during an Acceptance and Commitment Therapy self-help intervention – Relación entre estrés, bienestar y flexibilidad psicológica durante una intervención de autoayuda de Terapia de Aceptación y Compromiso. *International Journal of Clinical and Health Psychology*, 18 (1), 60–68. <https://www.sciencedirect.com/journal/international-journal-of-clinical-and-health-psychology/vol/18/issue/1> [in English].

33. Yarıbeygi, H., Panahi, Y., Sahraei, H., Johnston, T.P., & Sahebkar, A. (2017). The impact of stress on body function: A review. *EXCLI Journal*, 16, 1057–1072. <https://doi.org/10.17179/excli2017-480> [in English].

Viktor Plokhikh,

Doctor of Psychology, Professor,
Professor at the Department of General Psychology,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
6, Svobody sq., Kharkiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7897-3417>

Diana Koverdiuk,

Student at the Department of General Psychology,
V.N. Karazin Kharkiv National University,
6, Svobody sq., Kharkiv, Ukraine,
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-2221-2149>

PECULIARITIES OF DECISION-MAKING BY STUDENTS IN A STATE OF MODERATE STRESS

Ukrainian students have been exposed for a prolonged period to a significant combined impact of various stressors, which affects their health, the decisions they make, and their overall academic performance. The aim of this study is to determine the characteristic features of decision-making by students experiencing moderate stress, taking into account the specifics of stable personality traits and states. The study involved 75 Ukrainian students (age in years: $M = 20.00$; $min = 17.00$; $max = 26.00$). The research was conducted online using Google Forms. The following methods were applied: Psychological Stress Measure (PSM-25); Coping Inventory for Stressful Situations (S. Norman, D. Endler et al.); Melbourne Decision Making Questionnaire (L. Mann, P. Burnett et al.); and Freiburg Personality Inventory (FPI, Form B). Results. More than 60% of the total sample showed signs of moderate stress. It was found that task-oriented coping did not statistically differ between groups, yet significantly prevailed over other coping orientations (Friedman's test), both in the group without signs of stress and in the group experiencing moderate stress (coping strategies: $\chi^2 = 27.586$, $p = .000$; $\chi^2 = 17.067$, $p = .000$; decision-making styles:

$\chi^2 = 27.211$, $p = .000$; $\chi^2 = 29.638$, $p = .000$). In the group under moderate stress, compared to the other group, significantly higher indicators were observed for emotion-focused coping ($U = 237.00$, $p = .000$), procrastination ($U = 432.00$, $p = .010$), and superfluidity ($U = 282.00$, $p = .000$) according to the Mann–Whitney U test. Conclusions. Both groups of students—those with and without signs of stress—opted for task-oriented coping strategies and decisions significantly more often than other options. Among students experiencing moderate stress and with high levels of neuroticism, depression, irritability, and emotional lability, emotion-focused coping, procrastination, and hypervigilance were significantly more common.

Key words: stress, decision-making styles, coping strategies, personality traits, students, military actions.

Подано до редакції 02.04.2025